

Received / Geliş
29.11.2017

Article History
Accepted / Kabul
11.12.2017

Available Online / Yayınlanma
20.12.2017

THE ROLE OF INTEREST-FREE PRIVATE PENSION SYSTEM IN INCREASING THE RATE OF DOMESTIC SAVING IN TURKEY

TÜRKİYE'DE YURTIÇİ TASARRUF ORANININ ARTIRILMASINDA FAİZSİZ BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN ROLÜ¹

Metin COŞKUN²
Vahdet ALTUNDAL³

Abstract

The role of investments is crucial for countries to achieve a sustainable growth trend. The resources required for the financing of the investments to be made are provided from domestic and foreign sources. Especially in terms of developing countries, making investments with domestic savings is very important for economies to be efficient and sustainable. Least -developing and developing countries provide the resources they need for investment from foreign sources if the domestic savings are inadequate, which causes the current account deficit of the country, deterioration of the balance of payments, difficulty in finding sources, borrowing with high interest and if the foreign capital leaves the country, it causes the economic fragility in the economics. The State implements a number of incentives to protect against such negative effects and to increase the domestic savings rate. In this study, it is discussed the importance of domestic saving rates in terms of developing countries, the incentives applied to increase the domestic savings rate in Turkey, the importance and potential role of private pension and automatic participatory private pension system and especially the importance and potential role of the interest-free private pension system in raising the domestic savings rate has been examined.

Keywords: Interest-Free Private Pension, Private Pension, Domestic Saving Rate

Özet

Ülkelerin sürdürülebilir bir büyüme trendi yakalaması açısından yatırımların rolü oldukça büyüktür. Yapılacak olan yatırımların finanse edilmesi için gerekli olan kaynaklar ise yerli ve yabancı kaynaklardan sağlanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından yatırımların yerli (yurtiçi) tasarruflarla yapılması ekonomilerinin verimli ve sürdürülebilir olması açısından oldukça önemlidir. En az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, yatırım için ihtiyaç duydukları kaynakları yurtiçi tasarrufların yetersiz olması durumunda yabancı kaynaklardan sağlamakta bu ise ülkenin cari açığının artması, ödemeler dengesinin bozulması, kaynak bulmakta zorlanması, yüksek faiz ile borçlanma ve yabancı sermayenin ülkeyi terk etmesi durumunda ekonomide kırılganlığa sebep olmaktadır. Devlet ise bu tür olumsuz etkilerden korunmak ve yurt içi tasarruf oranını artırmak için bir takım teşvikler uygulamaktadır. Bu çalışmada ise sırası ile yurtiçi tasarruf oranlarının gelişmekte olan ülkeler açısından önemine, Türkiye'de yurtiçi tasarruf oranının artırılması için uygulanan teşviklere, bireysel emeklilik ve otomatik katılımlı bireysel emeklilik sistemi ile özelde de faizsiz bireysel emeklilik sistemlerinin yurtiçi tasarruf oranının artırılmasındaki önemi ve potansiyel rolü ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bireysel Emeklilik, Bireysel Emeklilik, Yurtiçi Tasarruf Oranı

¹ Bu çalışma 3-5 Kasım 2017 tarihinde Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen I. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F., metincoskun@anadolu.edu.tr

³ Öğr. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bozüyük MYO, vahdet.altundal@bilecik.edu.tr

GİRİŞ

Sürdürülebilir ekonomik büyüme isteyen tüm ülkeler ve özellikle de gelişmekte olan ülkeler yatırımların finanse edilmesi için ulusal kaynakların kullanımına büyük önem vermektedirler. Yurtiçi tasarrufların yeterli olmadığı ülkelerde yatırım için gerekli olan kaynak yabancı piyasalardan sağlanmaktadır. Yabancı piyasalardan elde edilen kaynaklar borçlanma veya yabancı yatırımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle portföy yatırımları şeklinde ülkeye gelen kısa vadeli sermaye akımlarına dayalı dış tasarrufların oynaklığı (volatilitesi) yüksek olmakta ve bu kaynaklar konjonktürel risklere bağlı olarak ülkeyi kısa sürede terk etme riski taşımakta bu durumda da ekonomide kırılmalar meydana gelebilmektedir. Bu nedenlerden dolayı yabancı tasarruflara bağımlılığı azaltmak ve yüksek büyüme oranlarını sürdürülebilir kılmak için yurtiçi tasarrufların artırılması özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri açısından büyük önem arz etmektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında tasarruf oranının istenilen düzeyde olmadığı ve yapılan bazı tasarrufların da finansal sisteme dâhil edilemeyerek yastık altı yatırım olarak kaldığı bilinmektedir. Bu kapsamda T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı’nda da yer alan temel politika hedeflerinden biri, ulusal tasarrufların artırılması olarak belirlenmiştir. Bu hedef doğrultusunda büyüme ve cari açık hedefleriyle uyumlu bir şekilde ulusal tasarruf oranının artırılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra hazırlanan bu kalkınma planında genel olarak sermaye birikimi ve sanayileşme sürecinin hızlandırılması; ulusal tasarrufların, üretken yatırımlar ve üretim faktörlerinin verimlilik düzeylerinin artırılması; cari açığın kalıcı bir şekilde makul düzeylere çekilmesi, ekonominin yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmıştır(Karagöl ve Özcan, 2014: 8).

Bu bilgiler ışığında bakıldığında ülke ekonomilerinin sağlıklı bir biçimde büyümesinde kritik bir rolü olan yatırımların gelişimi yurtiçi tasarruflarla yakından ilişkilidir diyebiliriz. Ülkeler yurtiçi tasarruf oranının artırılması için bir takım politikalar belirlerler ve bunları uygulayarak tasarruf oranının artmasını arzu ederler. Türkiye özelinde bakıldığında devlet tarafından yurtiçi tasarrufların artırılması ve sürekliliğinin sağlanması için bir takım tedbirler alınmış ve özellikle hane halkının tasarruf etmesini sağlayacak teşvikler uygulamaya konmuştur. Çalışmada ele alınan bireysel emeklilik sistemi ve bu sistem içerisinde yer alan farklı uygulamaları(otomatik katılımlı BES ve Faizsiz BES), bireysel emeklilik sistemlerinde uygulamaya konulan teşviklerin toplanan fon miktarı ve katılımcı sayıları üzerindeki etkisi detayları ile incelenmiş olup ilgili başlıklar, grafikler ve tablolarda bu bilgilere yer verilmiştir.

Devlet tarafından uygulamaya konulan bu çalışmaların yanı sıra finansal piyasaların gelişmesi ve tasarruf sahiplerine onların istek ve ihtiyaçlarını dikkate alacak farklı enstrümanlar sunması da tasarrufların artırılmasında ve en önemlisi yastık altında bırakılan ve ekonomik açıdan atıl olan birikimlerin finansal sisteme dahil edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda geleneksel bankacılık faaliyeti sunan bankaların yanı sıra alternatif hizmet sunan İslami kurallara uygun ve faizsiz çalışma prensibine dayalı olarak hizmet veren katılım bankaları ve bu kurumların iştirakleri de finansal çeşitlilik açısından farklı özelliklerdeki tasarruf sahiplerinin birikimlerini finansal sisteme dahil ettiklerinden dolayı sektöre olumlu yönde katkı sunmaktadırlar.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde yurtiçi tasarruf oranları ve büyüme üzerinde yeterli miktarda çalışma olduğu görülmüştür. Sancak ve Demirci, (2012), Türkiye’de sürdürülebilir büyüme için tasarruflara ve mutlak etkilerine, Karagöl ve Özcan(2014), sürdürülebilir büyüme için yurtiçi tasarrufların önemine ve etkisine, Barış ve Uzay (2015), yurtiçi tasarruflar ile büyüme arasındaki ilişkiyi ele alarak

Türkiye örneği üzerinden bu ilişkinin yönüne ve etkilerine, Choe (2003) ise farklı olarak yabancı yatırımların ve yurtiçi tasarrufların büyüme üzerine etkisini ele almıştır. Sıralanan bu çalışmaya benzer daha birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Bireysel emeklilik sistemini anlatan ve detaylarını ele alan çalışmalar da son yıllarda daha fazla ele alınmış ve bu konuda birbirinden değerli çok sayıda çalışmalar yapılarak literatüre kazandırılmıştır. Bunlardan bazıları; Demir ve Yavuz (2004) tarafından yapılan bireysel emeklilik sisteminin sermaye piyasalarına etkisi ve sistemin gelişmesindeki vergisel teşviklerini, Sezgin ve Yıldırım (2015) bireysel emeklilik sisteminin etkinliğini, Karakaya vd. (2014) bireysel emeklilik şirketlerinin veri zarflama analizi ile yapılan etkinlik ölçümünü, İşseveroğlu ve Hatunoğlu (2012) tarafından yapılan Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin makroekonomik dinamiklere etkisi kapsamında swot analizi, Can (2010) tarafından yapılan bireysel emekliliğin Türkiye’deki durumu ve gelişimi, Uyar (2012) tarafından yapılan bireysel emeklilik sistemleri ile ekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin incelenmesini ele alan çalışmalardır.

Bunun yanı sıra bireysel emeklilik sistemi ve yurtiçi tasarrufu birlikte ele alan çalışmalar ise daha az sayıda yapılmıştır. Özel ve Yalçın (2013) yurtiçi tasarruflar ve bireysel emeklilik sistemini Türkiye’deki uygulamaya ilişkin bir değerlendirme kapsamında birlikte ele almışlardır. Faizsiz bireysel emeklilik sisteminin Türkiye’de yeni uygulanmaya başlaması sebebi ile bu alanda yapılan çalışma sayısı ise oldukça kısıtlıdır. Elbil (2015) bireysel emeklilik sisteminde faizsiz yaklaşım ve Türkiye örneğini incelemiş, faizsiz bireysel emeklilik sistemi ile ilgili olarak da Aslan (2015) Türkiye’de tekafül (İslami sigorta) uygulamaları ile problemler ve çözüm önerileri üzerinde durmuş, Sezal (2017) ise Türkiye’de sigortacılık sektörünü değerlendirerek faizsiz sigortacılık sisteminin uygulanabilirliğini ele almıştır.

Çalışmamızda ise bu çalışmalardan farklı olarak faizsiz bireysel emeklilik sistemi ve yurtiçi tasarruf oranları birlikte ele alınarak Türkiye’de yurtiçi tasarruf oranının artırılmasında faizsiz bireysel emeklilik sisteminin rolü çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmada yurtiçi tasarrufların artırılmasında devlet ve finans sektörünün yapmış olduğu çalışmalar, bireysel emeklilik sistemi, otomatik katılımlı bireysel emeklilik sistemi, faizsiz bireysel emeklilik sistemi ve bu sistemlerin işleyişi ile tasarruflara olan katkıları ele alınmıştır. Ayrıca Emeklilik Gözetim Merkezinden elde edilen veriler ilgili oldukları konu başlığının altında detayları ile incelenerek analiz edilmiş, devlet ve sektör temsilcilerince alınan önlem ve teşviklerin sonuçları incelenerek özelde faizsiz bireysel emeklilik sistemine neden ihtiyaç duyulduğu ve yurtiçi tasarrufa olan mevcut katkısı ve potansiyel rolü ortaya konmuştur.

1. Yurtiçi Tasarruf Oranının Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Önemi

Tasarruf, kullanılabilir gelirin tüketimden arta kalan kısmı olarak tanımlanabilir. Tasarruf, ulusal(yurt içi) tasarruf ve yabancı tasarruf olarak ikiye ayrılmaktadır. Yurtiçi tasarrufta, özel sektör tasarrufu ve kamu sektörü tasarrufu olarak ikiye ayrılır ve bunların toplamından oluşmaktadır. Dış tasarruf ise kısa ya da uzun vadeli yabancı sermaye şeklinde ülkeye gelmekte olup, kısa dönemli olanlar genelde portföy yatırımları veya borç şeklinde, uzun dönemli olanları ise reel varlıklara yatırım, birleşme veya satın alma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yurtiçi tasarruf oranı düşük olan ülkelerin, büyümeden vazgeçmeden yollarına devam edebilmeleri için dış kaynaklara başvurmaları gerekmektedir. Bu ise cari işlemler açığının yükselmesine ve ekonomiyi dışsal şoklara açık hale getirebilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerden tasarruf oranı düşük olan ülkeler yüksek düzeydeki tasarruf açığı sorunu nedeniyle yatırımlarının büyük bir kısmını dış kaynak kullanarak finanse etmek zorunda kalmaktadırlar (Karagöl ve Özcan, 2014: 7).

Yurtiçi tasarruflar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yatırımların yapılabilmesi ve sürdürülebilir büyüme açısından önemli bir yere sahiptir. Bu ülkeler yatırım yapmak için duydukları sermaye ihtiyaçlarını öncelikli olarak kendi kaynakları yani yurtiçi tasarrufları ile karşılamak istemektedirler. Kendi ülkesindeki sermayenin ve tasarruf miktarının yeterli olmadığı durumlarda ise yurt dışından yabancı yatırımları ülkelere çekerek hem sermaye ihtiyacının karşılanması hem de bu ülkelerin sahip oldukları bilgi birikimi ve teknolojiye faydalanarak teknoloji transferi yapmak için bir dizi önlemler alıp politikalar uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Sıralanan tüm bu nedenlere bakıldığında ülkedeki tasarruf oranının artırılmasının ve yatırıma yönlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılacak olan yeni yatırımları veya diğer yatırım ihtiyaçlarını karşılamada kullanılacak en güvenilir ve en masrafsız kaynak olan yurtiçi tasarruflar, ekonominin makro anlamdaki genel dengesindeki temel değişkenlerden birisidir. Yurtiçi tasarruf oranı bu yönüyle ele alındığında ülkedeki refah düzeyinin önemli belirleyicilerinden ve göstergelerinden birisidir. Makro düzeyde hükümetler yeni yatırımların yapılması, yeni sermaye mallarının üretimi ve ekonomik büyümenin sürdürülebilmesi için tasarruf artışına önem vererek bu yönde politikalar uyguladılar ve yurtiçi tasarrufların artırılmasını ve ekonomiye kazandırılmasını hedeflerler. Diğer yandan yatırımlarını finanse etmek için sınırlı gelirleri olan az gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında yurtiçi tasarrufların artırılması bu ülkelerin ekonomik kalkınmasında daha da önemli bir rol oynamaktadırlar. Ayrıca sermaye piyasalarının da zayıf ve finansal derinliğin kısıtlı olduğu bu ülkeler, kalkınma ve yatırım projelerinin finansmanı için yoğun bir şekilde yurtiçi tasarruflara ihtiyaç duyarlar. Bu durumun ve tasarruf oranının önemini açıklanmasında Nurkse’in “fakirliğin kısır döngüsü” olarak adlandırdığı ve “düşük gelir – düşük tasarruf – düşük yatırım – yetersiz sermaye birikimi” şeklinde ifade ettiği terimi kullanmak doğru bir yaklaşım olacaktır (Barış ve Uzay, 2015: 120).

Yurtiçi tasarruflar yatırım, büyüme, istihdam, cari denge gibi sıralanan birçok makroekonomik değişkenle korelasyona sahiptir. Örneğin; yetersiz yurtiçi tasarruf miktarı istenilen yatırım ve büyüme düzeyine iç kaynaklarla ulaşamamasına neden olacaktır. Ortaya çıkan bu tasarruf açığını kapatmak için kullanılan yabancı kaynaklar ülkeyi makroekonomik kırılganlıklarla karşı karşıya bırakabilecektir. Daha açık bir ifade ile ülke dışından gelen yatırımlar doğrudan sermaye yatırımı (reel yatırım) değil de dolaylı sermaye yatırımı (portföy yatırımı) olarak portföy hareketleri (finansal piyasalara yapılan yatırımlar) şeklinde kısa vadeli olarak gelen yabancı sermaye, olası bir risk durumunda ülkeden kısa sürede çekilebilmekte bu durumda ülke ekonomisinde kırılganlığı yol açmaktadır. Bu nedenle tasarruf açığının yurtdışından sermaye ithali ile giderilmesi yerine yurtiçi tasarruf düzeyinin artırılarak çözüme kavuşturulması daha faydalı bir çözüm olacaktır (Karagöl ve Özcan, 2014: 25).

2. Türkiye’de Tasarruf Oranlarının Artırılması İçin Devlet Tarafından Uygulanan Politikalar ve Teşvikler

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Türkiye yatırımların finansmanı ve sürdürülebilir bir büyüme için yurtiçi tasarruf oranının artırılmasına önem vermiş ve bu yönde politikalar uygulamaya koymuştur. Tasarrufların artırılması konusuna T.C. Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2 Temmuz 2013 yılında kabul edilen 2014 -2018 Onuncu Kalkınma Planında önemli bir yer ayrılmıştır. Bu kapsamda 50 yılı aşkın katılımcı ve demokratik bir planlama deneyimi bulunan, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kesimi temsilcileri ile akademik çevrelerin bir araya gelerek oluşturduğu Özel İhtisas Komisyonu, Yurtiçi Tasarruflar raporu hazırlayarak yurtiçi tasarrufların önemine, mevcut durumuna ve yapılması gereken politikalara yer vermiştir.

2014 yılında hazırlanan bu raporda ve diğer çalışmalarda Türkiye’nin yurtiçi tasarruf oranlarının diğer gelişmekte olan ülkelere göre düşük olduğu ve bu oranın artırılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Rapor incelendiğinde Türkiye’de kamu borçlarının ve faiz ödemelerinin azalması ile kamu tasarruf oranları bir miktar artsa da kurumsal tasarruf ve hane halkı tasarruf oranının hala istenilen oranda artış gösteremediği anlaşılmaktadır. 1990’lı yıllarda yurtiçi tasarrufun gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranı % 20- 22 bandında seyrederken, 2010- 2014 yılları arasında bu oran ortalama %14.5’ e kadar gerilemiştir. Bu oran bu döneme kadar yapılan literatürdeki diğer çalışmalarda ve kamu kurumlarınca hazırlanan raporlarda bu şekilde işlenmesine rağmen 2016 yılı Aralık ayında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yurtiçi tasarruf oranlarının hesaplanma yöntemini değiştirmiş ve ortalama %15 düzeyinde çıkan rakamın aslında %25 civarında olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda ortaya çıkan yeni hesaplama yöntemi ile 2014’te yüzde 24.4, 2015’te yüzde 24.8 olarak hesaplanmıştır. Fakat hem eski hem de yeni hesaplama yöntemi ele alındığında hane halkı tasarruf oranının her iki hesaplama yönteminde de istenilen düzeyde olmadığı gözlemlenmektedir. Bu yönü ile ele alındığında devletin uyguladığı politika ve teşviklerin aynen uygulanmasına ve hatta yeni önlemlerin alınmasına devam edilmiştir(T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyon Raporları, 2014: 1-20).

Bu bağlamda Türkiye’deki toplam tasarruf oranlarına baktığımızda artan yatırım ihtiyacını karşılayacak düzeyde yurtiçi tasarrufun yapılmadığını görmekteyiz. Türkiye’nin tasarruf oranlarını gelişmekte olan diğer ülkelerle kıyasladığımızda da oranın diğer ülkelere göre oldukça düşük olduğunu görülmektedir. Dünya Bankası verilerine göre 2010-2014 yılları arası gelişmekte olan ülkelere bazılarının yurt içi tasarruflarının GSYH’ya oranları; Çin % 51.5, Malezya % 38.22, Endonezya % 33.27,Rusya 31.12, Hindistan %30.97, Şili %26.07, Brezilya %17,42 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’nin aynı ligde yer aldığı diğer ülkelere oranla tasarruf oranının düşük olduğu açıkça gözlemlenmektedir(Dünya Bankası, 2017).

Tasarruf oranlarının artırılması amacı ile hükümet hem tasarrufu artırmak hem de yastık altı olarak adlandırılan ve finansal sistemin dışında kalan tasarrufları sisteme dahil etmek için bir takım tedbir ve teşvikler uygulamaktadır. Bunlar; bireysel emeklilik sisteminin(BES) yürürlüğe konması ve BES’ne %25 kadar devlet katkısı sağlanması, otomatik bireysel emeklilik sisteminin yürürlüğe konması ve 2 ay sonunda sistemde kalanlara 1.000 TL devlet katkısı ve yine yıllar itibari ile %25’e kadar devlet katkısı sağlanması, yastık altındaki altınları finansal sisteme dahil etmek için Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen, altına dayalı kira sertifikası ve altın tahvili, faize karşı duyarlılığı olan tasarruf sahiplerine yönelik kamu bankalarının da faizsiz bankacılığı esas alan Katılım Bankacılığı hizmeti vermeleri, faizsiz enstrümanların sayısının artırılması için ilgili kurumların desteklenmesi ve teşvik edilmesi, faizsiz bireysel emeklilik sisteminin hayata geçirilmesi son yıllarda uygulanan politikalar ve bu politikalar sonucu alınan önlem ve teşvikler arasında sayılabilir. Alınan bu tedbir ve teşviklere bakıldığında yukarıda ilgili kısımlarda açıklanan ve hane halkı ve şirketlerin yani özel kesimin tasarruf etme eğilimini artıracak önlem ve teşvikler olduğu görülmektedir. Bu önlem ve teşvikler arasında ise son dönemde en çok üzerinde durulan ve fon toplayan uygulamalar ise bireysel emeklilik sistemi, otomatik katımlı bireysel emeklilik sistemi, katılım bankacılığı ve enstrümanları ile faizsiz bireysel emeklilik sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

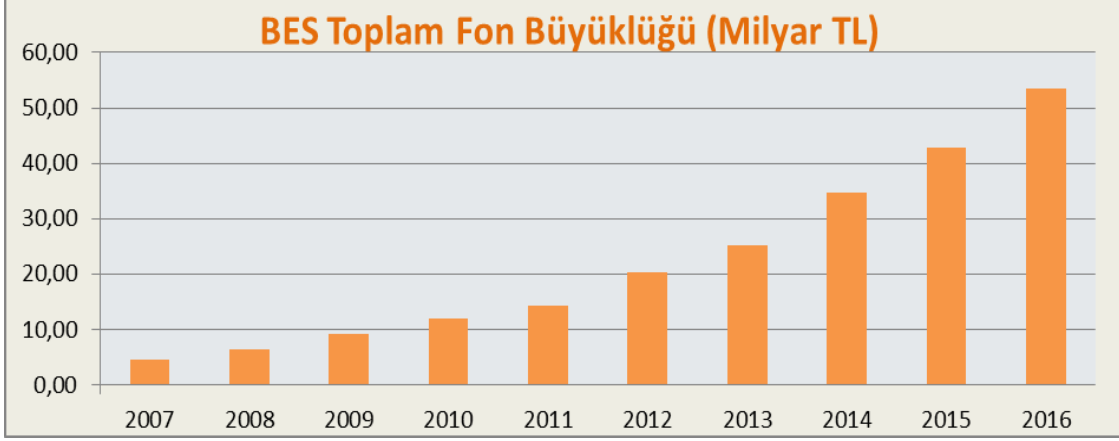
3. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sistemi en yalın hali ile bireylerin emeklilik dönemlerinde, kendi birikimleri oranında ek bir gelir sağlamaya yönelik, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu ve Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından gözetim ve denetim altında tutulan ve özel emeklilik şirketleri tarafından faaliyetleri yürütülen, gönüllü katılıma dayalı, kamu sosyal güvenlik sistemlerini tamamlayıcı ve destekleyici bir emeklilik sistemi olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile BES, bireylerin emeklilik dönemlerinde daha rahat yaşayabilmeleri, gelir elde ettikleri dönemdeki hayat standartlarını emeklilik dönemlerinde de koruyabilmeleri ve ihtiyaç duyacakları ek harcamalarını rahatça karşılayabilmeleri için mevcut kamu sosyal güvenlik sistemlerine ek olarak oluşturulan bir emeklilik sistemi olarak tanımlanabilir (Avivasa, 2017).

Bireysel emeklilik sistemine katılımcılar açısından bakıldığında ikinci bir emeklilik geliri olarak bireylerin emeklilik dönemlerinde refah seviyelerinin artmasına imkân verir. Bunun yanında, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak aktararak ekonominin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasını ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklarından yükünün azaltılmasını sağlar. İyi yönetilen bir BES uzun vadeli fonların artmasına, finansal sistemin ve sektörün daha sağlıklı bir biçimde işlemesine, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaların ve spekülasyonların azalmasına, sermaye piyasasının derinleşmesine imkân sağlar. Sistemde yer alan bireysel emeklilik şirketlerinin faaliyetlerini etkin ve verimli bir biçimde yürütmeleri ile BES hem mikro hem de makro düzeyde tasarruf ve yatırım arasında ilişkinin düzenlenmesinde önemli rol oynayarak, bireysel tasarrufların istenilen seviyelere yükseltilmesi ve tasarrufların finansal piyasalarda uygun yatırımlara aktarılmasına ve hükümet politikalarına aracılık edecektir (Karakaya, Kurtaran ve Dağlı, 2014: 2).

Bireysel emeklilik sistemi ile ilgili olarak Türkiye’deki ilk yasal düzenleme 16 Mayıs 2000’de Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı” olmakla birlikte bu tasarı ile sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak vatandaşların emekliliğe yönelik gönüllü tasarruflarını düzenleyen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistemin kurulması amaçlanmıştır. Tasarı 28 Mart 2001 tarihinde kanunlaşarak, 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra sistemin açıklarını kapatmak ve geliştirmeye yönelik bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. 14 Haziran 2007 tarihinde Sigortacılık Kanunu’nda Bireysel Emeklilik Sistemi hakkında değişiklikler ile 29 Haziran 2012 ve 9 Kasım 2012 tarihlerindeki yasal düzenlemeler bu anlamda yapılan iki önemli değişiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenlemelerde vergi matrahından indirim yolu ile kullanılan vergi avantajı uygulaması kaldırılmış ve devlet katkısı sistemine geçiş getirilerek, sistemden ayrılmalarda stopaja tabi olan birikim tutarı uygulaması yerine, sadece irat tutarı üzerinden stopaj alınmasına yönelik değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler 1 Ocak 2013’de Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Karakaya, Kurtaran ve Dağlı, 2014: 3-4).

Grafik 1: 2006 – 2016 Yılları Arasında Bireysel Emeklilik Sistemi Toplam Fon Büyüklüğü

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

Devlet tarafından yapılan tüm bu düzenlemeler ve iyileştirmelerle alınan önlem ve teşvikler sektörde büyük ölçüde kabul görmüş ve özellikle 2013 yılından sonra sisteme dahil olan kişi sayısı ve biriken fon miktarı her geçen gün daha da artmıştır. Yukarıdaki verilen grafik incelendiğinde son 10 yılda bireysel emeklilik sisteminde biriken fon miktarları ve yıllar itibari ile meydana gelen artışlar net bir biçimde gözlemlenmektedir. 2016 yıl sonu itibari ile sistemde biriken toplam fon büyüklüğü 50.4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Aşağıda verilen tabloda ise sigorta şirketleri ve devletin tanıtım ve teşvik uygulamalarına yoğunluk verdikleri 2017 yılının ilk 10 ayında toplanan fon miktarı ve diğer temel göstergeleri verilmiştir.

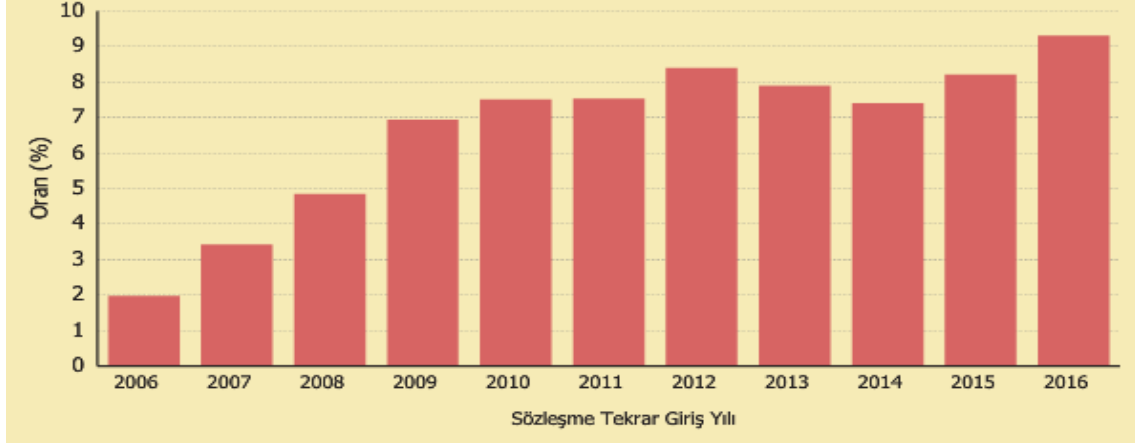
Tablo 1: 03.11.2017 Tarihi İtibari ile Toplam BES Fon Büyüklüğü ve Diğer Temel Göstergeler

Katılımcıların Fon Tutarı:	65.287,6 milyon TL
Devlet Katkısı Fon Tutarı:	9.605,6 milyon TL
Şirketlerin Katılımcılarının Toplamı:	6.870.150 kişi
Katkı Payı Tutarı:	50.943,6 milyon TL
Yatırıma Yönelenen Tutar:	50.201,1 milyon TL

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

Tablo incelendiğinde 2017 yılında BES’inde devlet katkısı da dikkate alınır ise yaklaşık olarak 75 milyar TL fon biriktiği ve biriken fonların 50.2 milyar TL’sinin yatırıma yönelerek finansal sistemde etkin biçimde kullanıldığı gözlemlenmektedir. BES’inin uygulamaya konmasıyla birlikte sektörün ve devletin amaçlamış oldukları tasarruf oranlarının artırılması ve tasarrufların finansal sisteme dahil edilmesi politikasının bu anlamda oldukça etkin olmaya başladığı son 10 yıllık grafikten ve 2017 yılı verilerinden net bir biçimde anlaşılmaktadır. Aşağıdaki verilen grafik incelendiğinde ise yıllar itibari ile sistemde meydana gelen iyileştirmeler ve tanıtımların artırılması ile sistemden ayrılan ve tekrar sisteme dahil olmak isteyen katılımcıların oranlarında da yıllar itibari ile iyileşme gözlemlenmiştir.

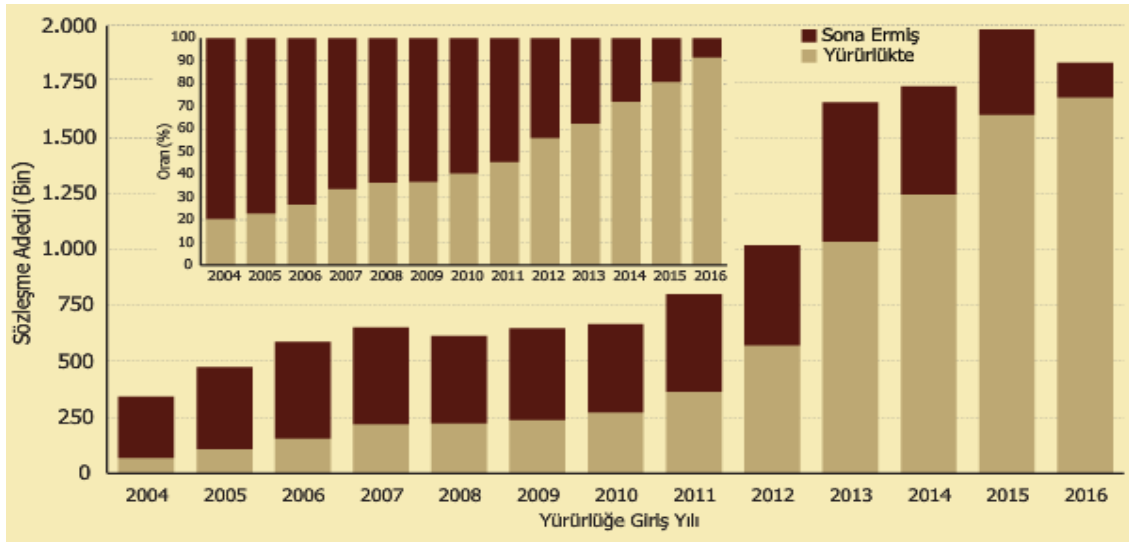
Grafik 2: 2006 – 2016 Yılları Arasında Bireysel Emeklilik Sisteminden Ayrılan Katılımcıların Tekrar Sisteme Giriş Oranı

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

Yukarıdaki grafikte sistemden ayrılan katılımcılarından, daha sonra sisteme tekrar giriş yapanlar ve tüm yıllara ait girişler dikkate alındığında, 2016 sonu itibari ile sistemden ayrılarak daha sonra tekrar sisteme dâhil olan katılımcıların tüm girişler içindeki oranı %6,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı grafikte sistemden ayrılarak daha sonra tekrar sisteme dâhil olanlara 2016 yılı özelinde bakıldığında ise 2016 yılında yürürlüğe giren sözleşmelere göre oranının % 9,3 olduğu anlaşılmaktadır. Son 10 yıl özelinde bakıldığında ise sistemden ayrılanların da sisteme dâhil olmasında % 10 gibi ciddi bir oran olduğu bununda sektör için gayet olumlu olduğu söylenebilir. Aşağıdaki grafikte ise yıllar itibari ile yapılan sözleşmeler ve bu sözleşmelerden yürürlükte olan ve gösterilen yılda sona eren sözleşmeler daha detaylı olarak görülebilecektir.

Grafik 3: 2004-2016 Yılları Arasında BES Sözleşmelerinin Yürürlüğe Giriş Yılına Göre Dağılımı

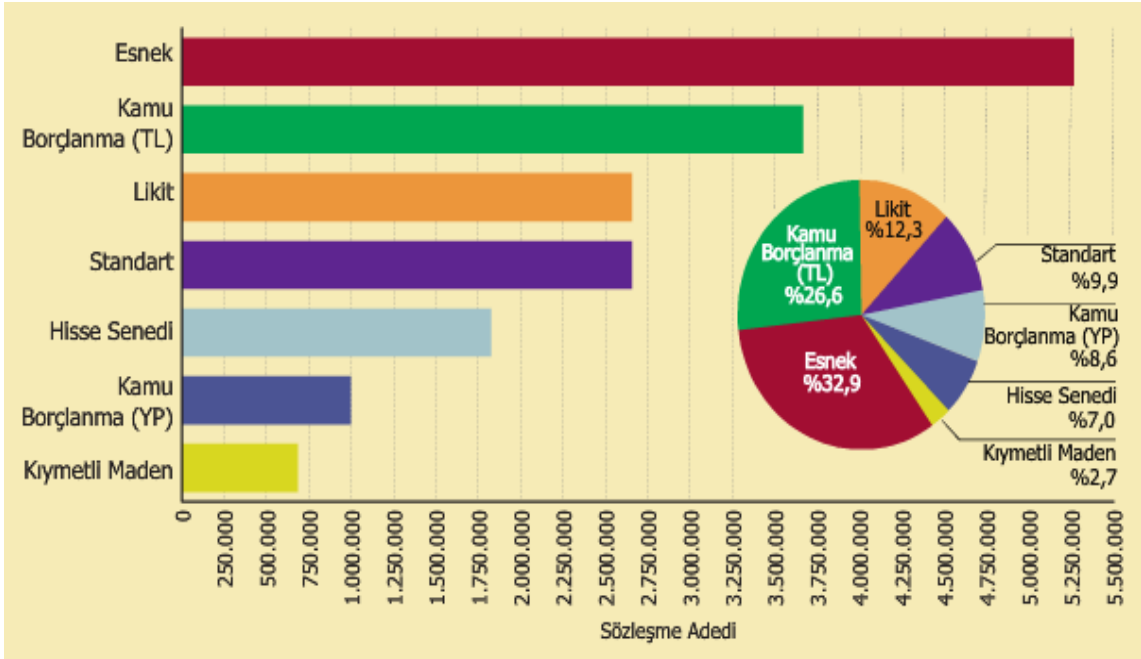

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

2004 – 2016 yılları arasında; yürürlükten sonra cayma, emeklilik, katılımcının isteği ile sistemden çıkma, ölüm, fesih, hesap birleştirme veya başka bir sigorta şirketine aktarım gibi her türlü sonlandırma şekli dikkate alınarak grafik hazırlanmış olup, ilgili yıllarda gerçekleştirilen tüm sözleşmeler 2016 yılsonu dikkate alınarak yürürlükte olan veya sona ermiş olma durumlarına göre incelenmiştir. Özellikle 2010 yılından sonra sistemde kalan ve halen yürürlükte olan bireysel emeklilik sözleşmelerinin oranında çok ciddi bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 2016 yılı itibari ile yürürlükte olan sözleşme adedinin % 90’ın üzerinde olduğu görülmektedir. Sona ermiş olan oran içindeki emeklilik, ölüm, hesap birleştirme ve başka sigorta şirketine geçiş gibi olağan sonlandırma şekilleri de dikkate alındığında bu oranın son yıllarda oldukça başarılı olduğu söylenebilir.

Bu bölümde aşağıdaki verilen son grafikte ise katılımcıların fon tercihlerine yer verilmiştir. Katılımcılar farklı risk grubunda ve farklı özellik ve getiri türünde olan fonlardan hangilerini tercih ettikleri 2016 yılsonu itibari ile hesaplanarak, sözleşme başına ortalama 2,18 adet fon grubunun satın alındığı gözlemlenmiştir. Grafikteki çubuklar 7 farklı fon grubundaki toplam sözleşme adedini gösterirken sağ tarafta yer alan pasta grafikte ise katılımcıların fon büyüklüğünün fon gruplarına dağılımı gösterilmiştir. 2016 yılsonu itibari ile katılımcıların fon tercihlerine ve tercih edilen fon gruplarına daha detaylı bakmak için aşağıdaki grafik oluşturulmuştur.

Grafik 4: 31.12.2016 Tarihi İtibari ile BES Katılımcılarının Fon Tercihleri

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

3.1. Otomatik katımlı bireysel emeklilik sistemi

Türkiye’de son yıllarda devletin destek ve teşvikleri ile desteklediği BES hızlı bir biçimde büyümüştür. Bu büyümeye karşın çalışan iş gücünün büyük bir kısmının sisteme dahil olmadığı görüldüğünden, 2017 yılı itibari ile bazı devletlerde de uygulanan otomatik katımlı bireysel emeklilik sistemi uygulamaya konulmuştur. Bu kararlar birlikte sisteme daha fazla katılımcı dahil edilerek toplanan fon ve tasarruf miktarının artırılması hedeflenmiştir.

Bu sisteme dahil edilecek olan katılımcılar Türk vatandaşı veya mavi kartlı olup, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre çalışanlardan 45 yaşını doldurmamış olanlar ile 506 sayılı Kanun’un Geçici 20. Maddesi kapsamındaki sandık iştirakçisi olarak çalışanlardan 45 yaşını doldurmamış olanlar, işverenin akdetmiş olduğu bir emeklilik sözleşmesi kapsamında otomatik olarak sisteme dâhil edilir. 5510 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre sigortalı sayılmayan ve fakat bu bentler gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümlere tabi tutulan kişiler ise sisteme dâhil edilemezler. 45 yaşını doldurmuş olan çalışanlar ise, tercihleri doğrultusunda otomatik BES dışında diğer emeklilik planlarına dâhil olabilirler (www.otomatikbes.info, E. Tarihi: 10.11. 2017).

1 Ocak 2017 tarihinde başlatılan otomatik katımlı bireysel emeklilik sistemi ile 45 yaşını doldurmamış kamu ve özel sektör çalışanları, işverenleri tarafından, mevcut bireysel emeklilik sözleşmeleri olup olmamasına bakılmaksızın otomatik olarak sisteme dahil edilmişlerdir. ABD, İngiltere, Yeni Zelanda, İtalya ve Şili gibi birçok ülkede de uygulanan Otomatik Katılım Sistemi ile çalışanlar, prime esas gelirlerinin %3’ü kadar katkı payı tutarını her ay işverenleri aracılığıyla anlaşmalı oldukları bireysel emeklilik şirketlerine aktarıyorlar. Uygulanan bu sistemde herhangi bir işveren katkısı bulunmuyor fakat devlet sisteme dahil olanların iki ayın sonunda cayma haklarını kullanarak sistemden ayrılmamaları ve sistemde kalmaya devam etmeleri için devlet sisteme dahil olan katılımcılara %25 devlet katkısı vermektedir. Mevcut bireysel emeklilik sisteminde, bir kişinin sözleşme sayısına bakılmaksızın alabileceği en yüksek devlet katkısı tutarı, yıllık asgari brüt ücretin %25’i ile sınırlandırılmıştır.

Otomatik katımlı BES’te ise yapılan yeni sözleşmenin devlet katkısı limiti, yalnızca bu sözleşme kapsamında değerlendiriliyor. Diğer bir ifade ile çalışanlar, mevcut bireysel emeklilik sözleşmeleri olsa bile yeni sistemdeki sözleşmelerinden aldıkları devlet katkısı tutarı bundan etkilenmiyor. Böylelikle, hem otomatik katımlı BES sözleşmesinden hem de mevcut bireysel emeklilik sözleşmelerinden ayrı ayrı devlet katkısı alınıyor ve katılımcılar tasarrufları oranında sistemin devlet katkısı avantajından daha fazla yararlanıyorlar (www.garantiemeklilik.com.tr, E. Tarihi: 10.11.2017).

Devlet tarafından tasarrufun artırılması amacıyla uygulamaya konulan bu sistemde katılım her ne kadar zorunlu olsa da çalışanlar, ilk iki ay içinde cayma hakkına sahipler; ancak cayma hakkını kullanmayan katılımcılar, hak ediş şartlarına tabi olmak kaydıyla 1.000 TL ek devlet katkısı daha almaktadırlar. Ayrıca sistemde 10 yıl kalıp, 56 yaş şartını sağlayarak emeklilik hakkını kullanan ve toplu para almayarak en az 10 yıllık maaş alabileceği bir gelir sigortası alan çalışana, birikiminin %5’i kadar da ek devlet katkısı ödenecektir. Görüldüğü üzere bu sistemde devlet tasarrufların uzun süre sistemde kalmasını ve çalışanların tasarruflarının uzun dönemli olmasını amaçlamakta ve bu yöndeki teşviklerini daha cazip kılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar olumlu sonuçlar vererek sistemde kalan katılımcı sayısı ve biriken fon miktarı ciddi miktarda artmıştır.

Tablo 2: 03.11.2017 Tarihi itibari ile Toplam Otomatik BES Fon Büyüklüğü ve Diğer Temel Göstergeler

Çalışanların Fon Tutarı:	1.434,1 milyon TL
Katkı Payı Tutarı:	1.391,7 milyon TL
Çalışan Sayısı:	3.383.127 kişi

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, 2017

Yukarıda detayları verilen tablo incelendiğinde, özel sektör çalışanlarının Ocak 2017 döneminde, kamu çalışanlarının ise Nisan 2017 döneminde sisteme dahil olduklarını da göz önüne alacak olursak sistemde biriken fon büyüklüğünün ve sistemde kalan katılımcı sayısının olumlu olduğunu fakat bu sistemi uygulayan diğer ülkeler incelendiğinde ise sisteme dahil olan katılımcıların toplam çalışanlara oranının daha da artırılması gerektiğini söyleyebiliriz.

4. Faizsiz Bireysel Emeklilik Sistemi

Tasarruf oranlarının artırılması ve tasarrufların enflasyon karşısında korunarak finansal sisteme dahil edilmesi ve yatırıma yönlendirilmesi amacı ile hem devlet hem de sektör temsilcileri ve sigorta şirketleri tarafından uygulanan bireysel emeklilik sistemi ve otomatik katılımlı bireysel emeklilik sistemi yukarıdaki ilgili başlıklar altında ele alınmıştır. Aynı amaca hizmet etmek için oluşturulan faizsiz bireysel emeklilik sistemi, sisteme neden ihtiyaç duyulduğu ve sistemin nasıl işlediğinin anlaşılması için öncelikli olarak katılım bankacılığının açıklanması daha doğru olacaktır. Katılım bankacılığı, geleneksel bankacılıkla aynı sektörde faaliyet göstermesine rağmen bu bankalardan farklı olarak yapmış olduğu iş ve işlemlerde faiz esasına değil de İslami esaslara uygun olarak üretilmiş olan faizsiz sisteme dayalı faaliyet gösteren bir kurumdur. Dünyada ve Türkiye’de son yıllarda sayıları ve işlem hacimleri artan katılım bankacılığı finansal sistem içerisinde bakıldığında sektör içindeki payının yaklaşık %10 seviyesinde olduğu görülmektedir. Fakat yıllar itibari ile sektörden alacakları payın artacağı yapılan literatür çalışmalarında ve sektör raporlarında açıkça ifade edilmektedir.

Türkiye’de kamu bankalarının da faizsiz katılım bankacılığı faaliyetlerine başlaması bu bankacılık türünün sektörde daha da büyümesinin sinyallerinden biri olarak algılanabilir. Türkiye gibi nüfusunun çok büyük bir kısmı Müslüman olan ve faiz hassasiyeti olan tasarruf sahipleri geleneksel bankalardan uzak durmakta ve tasarruflarını finansal sisteme dahil etmeyerek yastık altında tutmaktadırlar. Katılım bankacılığı ise bu tasarruf sahiplerinin endişelerini dikkate alarak tamamen İslami prensiplere uygun ve faizsiz çalışan yeni enstrümanlar ortaya koymuşlardır. Faizsiz emeklilik sistemi de aynı noktadan hareketle ortaya çıkmış ve tasarruflarını bireysel emeklilik sistemine aktarmak isteyen katılımcılara bir alternatif olsun ve sektörde çeşitlilik sağlanarak katılım artırılsın diye ortaya konmuştur(TKBB, 2017).

Faizsiz bireysel emeklilik fonları sunan sigorta şirketleri de genellikle katılım bankalarının iştiraki ile kurulmuşlardır. Tasarruf sahiplerinin fonlarını toplayarak yatırıma yönlendiren bu şirketlerde İslam hukuku açısından önemli olan konu, emeklilik yatırım fonlarının nasıl değerlendirildiği ve bu fonların içeriğidir. Faizsiz bireysel emeklilik sisteminde danışma kurulu onayından geçmiş, dinen alım satımına

izin verilmiş, faizsiz ve katılım bankacılığı ilkelerine uygun olduğu konusunda görüş alınmış enstrümanlara yatırım yapılmaktadır. Katılımcılardan toplanan bireysel emeklilik fonları farklı enstrümanlara yatırılır. Bu yatırım araçlarının bir kısmı doğrudan faizli, bir kısmı ise hem faizsiz hem de katılım bankacılığı ilkelerine uygundur. Dolayısıyla BES’i faizli BES ve faizsiz BES diye iki ayırmak mümkün olmaktadır. Piyasada faaliyet gösteren geleneksel bankacılık ilkelerine göre yatırım yapan BES şirketlerinin önemli bir bölümü topladıkları BES fonlarını faizli ve katılım bankacılığı ilkelerine uygun olmayan yatırım araçlarına fonlarını yönlendirmektedir. Bu yatırım fonlarının içeriğinde devlet tahvili ve hazine bonosu, özel sektör borçlanma senetleri, repo, vadeli mevduat, dış borçlanma senetleri, borsa yatırım fonları, hisse senetleri ve dövizler yer alabilmektedir.

Faizsiz BES’te ise yukarıda sıralanan yatırım araçlarına değil, danışma kurulu onayından geçmiş, alım satımına izin verilmiş, faizsiz ve katılım bankacılığı ilkelerine uygun olduğu konusunda görüş alınmış enstrümanlara yatırım yapılmaktadır. Bu yatırım araçları ve yatırım yapılacak alanlar emeklilik yatırım fonlarının iç tüzük ve izahnamelerinde açıkça belirtilmektedir. Bu yatırım araçları ise katılım bankalarında açılacak katılma hesapları, katılım endeksine uygun hisse senetleri, (yurt içi menkul değerler katılım endeksi kriterlerine uygun ve dünyadaki Dow Jones İslamî Pazar Endeksi vb.), altın gibi kıymetli madenlere dayalı sermaye piyasası araçları (günlük repo dahil hiçbir şekilde faiz getirisi içermeyen fonlar), Türkiye’de veya yurt dışında ihraç edilen sukuk, kira sertifikası vb. faizsiz borçlanma araçları, İslami kurallara uygun diğer yatırım araçları olarak sıralanabilir(www.bereketemeklilik.com, E. Tarihi: 10.11.2017).

5. Bireysel Emeklilik Sisteminin ve Faizsiz Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansal Piyasalara Katkısı

Bireysel emeklilik sisteminin gelişmesi ile birlikte hem devlet hem de özel sektör derinlikli ve uzun vadeli borçlanabileceği bir iç piyasa ortamına sahip olabileceklerdir. Özellikle devletin daha uzun vadeli ve daha uygun oranlarda iç kaynaklardan borçlanabilmesinin önü açılacaktır. Kasım 2017 itibari ile toplamda biriken yaklaşık 75 milyar TL’lik BES fonunun neredeyse %60’ı devlet borçlanma araçlarına gitmektedir ve bu tutar aynı dönem itibari ile 30-35 milyar TL gibi bir rakama denk gelmektedir. Gelişen iç piyasada devletin yıllık %1 daha düşük bir oran ile borçlanması, devletin finansman gider yükünü azaltmasına önemli katkı sağlayacaktır. Örneğin; devletin 2016 yılındaki yurtiçi TL borç stoku yaklaşık 450 milyar TL, yıllık bu borçlanmadan oluşan finansman gideri de yaklaşık 45 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Makro dengelerinde piyasayla uyumlu biçimde gelişme göstermesi ve finansal sistemin derinleşmesi ile birlikte her yıl %1’lik daha düşük oran ile borçlanma, yıllar itibari ile devlete yaklaşık beş milyar TL’lik finansman giderinden tasarruf etme imkânı sağlayacaktır. Devlete ek olarak özel sektör firmaları, tahvil-bono veya sukuk ihraç ederken baz oran olarak alınan devlet tahvil oranının düşük olması da özel sektörün borçlanma maliyetlerini düşürecektir. Özel sektörün borçlanma oranları düşünce reel sektörün iş yapma olanağı daha çok artacak, hem reel sektör hem de finansal sektör canlanacaktır. Ayrıca fon performansını yükseltmek isteyen fonlar özel sektör borçlanma araçlarına yatırım yapacak ve şirketlerin daha uygun oranlarla borçlanmasına katkı sağlayabileceklerdir. Maliyetlerin azalması mal fiyatlarının azalmasına neden olacak, buda enflasyonun dolayısıyla faizin aşağı yönde düşmesine katkı sağlayacaktır(Dede, 2017).

Sisteme otomatik katılımlı bireysel emeklilik özelinde bakıldığında ilk altı aylık dönemde, faizsiz fonların payının yüzde 58 seviyesinde olduğu, otomatik olarak sisteme katılan ve bu sistemde kalan 2,8 milyon kişinin 1,8 milyonunun (yaklaşık %65) faizsiz BES’i tercih ettiği görülmektedir. Bu veriler incelendiğinde otomatik

katılım sistemi ile sisteme entegre edilenlerin yaklaşık % 65’inin faizsiz bireysel emeklilik fonlarını tercih etmesi bu sistemin ortaya çıkmasının önemini vurgulamaktadır. Faizsiz bireysel emeklilik sistemi ile daha fazla insanın sistemde kalmasına ve tasarruflarını finansal sisteme dahil etmesine olanak sağlandığı açıkça gözlemlenmektedir. Ayrıca faizsiz BES’in tercih edilmesindeki diğer bir neden ise emeklilik sektöründeki tüm fonların fon büyüklükleriyle ağırlıklandırılmış getirilerine baktığımızda, tüm sektör 2015’te yaklaşık % 3,75’lik getiri sağlarken, faizsiz fonlar neredeyse bunun iki katı kadar olan % 6,75 getiri sağlamıştır. 2016 yılında ise genel olarak sektörün % 11 getiri elde ettiği dönemde, faizsiz emeklilik fonlarının 2 puan kadar daha fazla olan % 13 getiri sağlamıştır (EGM, Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2017).

Bu durumla birlikte tasarruf sahiplerinin ve geleneksel sigortacılık faaliyeti gösteren diğer şirketlerin de faizsiz BES’ne ilgisi artmış, katılım bankacılığı ve katılım sigortacılığı şirketleri dışındaki hem kamu bankalarının sigorta şirketleri hem de diğer sigorta şirketleri pastadan daha fazla pay alabilmek için faizsiz fonlar sunmaya başlamışlardır. Sektörde konvansiyonel fonlara kıyasla yeni olmasına rağmen 2017 yılının üçüncü çeyreği itibari ile hem normal katılıma dayalı olan BES’te hem de otomatik katılıma dayalı olan BES’te yaklaşık olarak 6 Milyar TL faizsiz fon biriktiği ve sistemde kalan katılımcı sayısı düşünüldüğünde Türkiye’de yurtiçi tasarruf oranlarının finansal derinliğin artmasında bireysel emeklilik sisteminin özelde de faizsiz bireysel emeklilik sisteminin önemli bir rol oynayacağı söylenebilir.

SONUÇ

Çalışmada yurtiçi tasarrufların gelişmekte olan ülkeler, özelde de Türkiye açısından önemine ve devlet tarafından tasarrufların artırılması için alınan tedbir ve teşviklere değinilerek bu kapsamda ortaya çıkan bireysel emeklilik sistemi, otomatik katılımlı bireysel emeklilik sistemi ve faizsiz bireysel emeklilik sistemi detayları ile ilgili başlıklar altında incelenmiştir. Devlet tarafından verilen destek ve teşviklerin artması, sigorta şirketlerinin yaptıkları pazarlama ve tanıtım faaliyetleri ve oluşturulan kamuoyu sayesinde ülke genelinde tasarruf etme ve tasarrufların finansal sisteme dahil edilmesi konusunda önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bireysel emeklilik sisteminde toplanan (devlet katkısı ile birlikte) yaklaşık 75 milyar TL bu noktada gelinen başarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de çalışan nüfusun daha fazla tasarruf etmesi için 2017 yılında uygulamaya konulan otomatik katılımlı bireysel emeklilik sistemi ile 45 yaş altındaki özel sektör ve kamu çalışanları sisteme zorunlu olarak dahil edilerek daha fazla tasarruf sahibi sisteme entegre edilip sektörün büyümesi ve daha fazla fonun yatırıma yönlendirilmesinin önü açılmıştır. Bununla birlikte özellikle faiz hassasiyeti olan tasarruf sahiplerinin birikimlerinin finansal sisteme dahil edilmek istenmesi, otomatik bireysel emeklilik sistemine geçiş ile birlikte sistemdeki tasarruf sahiplerinin cayma süresi sonunda sistemde kalmalarını sağlamak ve finansal çeşitlilik sağlamak ise faizsiz bireysel emeklilik sisteminin ortaya çıkmasının temel nedenleri arasında sayılabilir.

Bireysel emeklilik sisteminin yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması, tasarrufların uzun vadeli ve sürekliliğinin sağlanması, tasarruf edilen kaynakların yastık altından çıkartılarak finansal sisteme dahil edilmesi açısından önemli bir katkısının olduğu, faizsiz bireysel emeklilik sisteminin sektöre entegre edilmesi ile sektörde çeşitlilik sağlanarak daha fazla tasarruf sahibinin sisteme dahil edilmesine, sistemde kalıcı ve sürekli birikim yapmalarına olanak sağladığı, bundan sonraki yapılacak olan çalışmalarda bireysel emeklilik şirketlerinin getirilerinin ve etkinliklerinin ölçülmesi, faizsiz bireysel emeklilik fonları ile konvansiyonel fonların getirilerinin

karşılaştırılması, yıllar itibari ile sergiledikleri performansların incelenmesi ve diğer farklı yönleri ile ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aslan, H. (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(1), 93-117.
- Barış, S. ve Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 119-151.
- Can, Y. (2010). Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 139-146.
- Choe, J. I. (2003). Do Foreign Direct Investment And Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?. *Review of Development Economics*, 7(1), 44-57.
- Dede, K. (2017). Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları. TKBB Yayınları, İstanbul.
- Demir, Y. ve Yavuz, A. (2004). Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 281-300.
- Emeklilik Gözetim Merkezi (2017). Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2016.
- Griffin K. (1978). Foreign Capital, Domestic Savings And Economic Development In: International Inequality and National Poverty. (pp. 57-80), Palgrave Macmillan, London, UK.
- İşseveroğlu, G. ve Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (56), 155-174.
- Karagöl, E. T. ve Özcan, B. (2014). Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf. *Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi* 92, 5-24.
- Karakaya, A. vd. (2014). Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Veri Zarflama Analizi İle Etkinlik Ölçümü: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12 (22), 1-23.
- Murry, D. A. ve Nan, G. D. (1994). A Definition Of The Gross Domestic Product-Electrification Interrelationship. *The Journal Of Energy And Development*, 19(2), 275-283.
- Özel, Ö. ve Yalçın, C. (2013). Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemleri: Türkiye’deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları. Ankara, Türkiye.
- Peker, I. (2016). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* (33), 34-62.
- Sancak, E. ve Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 159-198.
- Scully, G. W. (1988). The Institutional Framework And Economic Development. *Journal of Political Economy*, 96(3), 652-662.
- Sezal, L. (2017). Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi ve Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1156-1167.
- Sezgin, S. ve Yıldırım, T. (2015). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 123-140.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyon Raporları, 2014.

Ural, M. ve Adakale, T. (2009). Bireysel Emeklilik Fonlarında Risk Yönetimi ve Riske Maruz Değer Analizi, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9(4), 14-63.

Uyar, H. İ. (2012). Bireysel Emeklilik Sistemi İle Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, (110), 71-93.

www.avivasa.com.tr

www.bereketemeklilik.com.tr

www.egm.org.tr

www.garantiemeklilik.com.tr

www.kalkinma.gov.tr

www.katilmemeklilik.com.tr

www.otomatikbes.info

www.tbb.org.tr

www.tkbb.org.tr

www.tspb.org.tr